

Karpiński, Rafał

"Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica, t. I", Poznań 1985 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 77/4, 833-834

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

(nowa interpretacja problemu); Bogumiła Haczewska, „Insygnia koronacyjne na monetach polskich w okresie rozbitcia dzielnicowego”, s. 119—129; Stanisław Kuraś, „Papieska taryfa świadczeń należnych wizytatorom z 1336 r. jako źródło poznania sytuacji gospodarczej Polski”, s. 159—162 (o znalezisku z zasobów Archiwum Watykańskiego); Halina Manikowska, „Gra o pieniądze» w późnośredniowiecznej Florencji”, s. 187—193; Janusz Sztetyło, „*Testes de gris et de martres*. Pieniądz w Nowogrodzie na początku XV w. w relacji Gilberta de Lannoy”, s. 213—220; Pierre Cockshaw, „*Fausses monnaies fabriquées par des pauvres à la fin du Moyen Age*”, s. 221—226 (publikacja tekstów źródłowych podważających tradycyjny obraz fałszerstw monetarnych w średniowieczu); Stefan K. Kuczyński, „Herby terytorialne na polskich monetach średniowiecznych”, s. 227—235; Stanisława Kubiak, „Udział monet zagranicznych w obiegu pieniężnym w Królestwie Polskim w XV wieku”, s. 277—287; Jean Duplessy, „*La circulation des monnaies hongroises en France et aux Pays-Bas (XIV—XVIe siècles)*”, s. 289—295; Henryk Samsonowicz, „Stosunki monetarne w Gdańsku na przełomie XV/XVI wieku”, s. 297—302; Andrzej Wyczański, „Uwagi o utowarowieniu gospodarki chłopskiej w dawnej Polsce”, s. 303—314 (teza, iż dopiero w XVI w. gospodarstwo chłopskie w Polsce weszło w orbitę gospodarki towarowo-pieniężnej).

M.D.

Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica t. I, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 1985, s. 227.

Powyższym tytułem rozpoczęto nowe wydawnictwo ciągle. Poświęca się je dziejom ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego nie stawiając żadnych ograniczeń rzeczowych, zaś zakres chronologiczny wyznacza jedynie granica dolna, tj. średniowiecze. Przewiduje się także włączanie publikacji dotyczących związków między Litwą a państwami i narodami ościennymi.

Wydawnictwo poza tradycyjnymi działami: rozprawy i artykuły, materiały źródłowe, recenzje i nekrologia przewidziało przedruk dawniejszych, wartościowych, a trudno dostępnych prac w specjalnym dziale „Lituanica Classica”. Tom niniejszy otwiera publikacja należąca do tego ostatniego działu, rozprawa H. Łowmiańskiego „Geografia polityczna Bałtów w dobie plemienną”. Jest to rozdział pierwszy drugiego tomu „Studiów nad początkami społeczeństwa i państwa litewskiego” (1932), którego to tekstu nie włączono, mimo, że zachował naukową aktualność, do zbioru prac H. Łowmiańskiego pt. „Studia nad dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego” (Poznań 1983). Ponadto w prezentowanym tomie piszą: J. Ochmański o autorze odnalezionego i opublikowanego niedawno „*Descriptiones terrarum*” z lat 1255—1260, którego próbuje identyfikować z franciszkaninem Adolfem — nie Słowianinem, świadkiem koronacji Mendoga. Dotychczas w autorze „*Descriptiones*” widziano bądź biskupa jaćwieskiego dominikanina Henryka, który nawracał Jaćwingów w 1249 r. (K. Górski) bądź nieznanego kronikarza czeskiego (G. Labuda).

Zb. Wojtkowiak zajął się Dryświatami jako litewską rubieżą średniowieczną. Dryświaty od czasów plemiennych aż do współczesnych stanowiły granicę między Bałtami a Słowianami. Funkcja Dryświat uchwytana jest od XV w., kiedy to stanowiły one punkt oporu zabezpieczający Wilno.

G. Błaszczuk zanalizował fundacje 20 klasztorów w diecezji żmudzkiej w latach 1618—1795. Dwanaście spośród nich założono przed 1654 r., pozostałe

w latach 1701—1762, przy czym pięć z nich w latach 1743—1762. W badanym okresie powstało 5 klasztorów karmelitów trzewickowych, 4 bernardynów, 3 dominikanów, 2 jezuitów, po jednym pijarów, benedyktynów, franciszkanów oraz bazylianów, a także dwa klasztory żeńskie: benedyktynek i katarzynek. Fundatorzy owych klasztorów przedstawiają się w sposób następujący: dwie to fundacje królewskie, jedna biskupia, cztery magnackie, 8 szlacheckich i 4 mieszane: 2 królewsko-biskupie i po jednej królewsko-magnackiej i magnacko-szlacheckiej. Autor odróżnia inicjatorów fundacji od fundatorów. Wśród tej pierwszej grupy 50% stanowiły kobiety.

W dziale źródeł opublikowano, znany literaturze (M. Malczewska) najstarszy inwentarz dóbr radziwiłłowskich najpewniej z 1528 r., jeden z najstarszych spisów majątkowych z terenów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Inwentarz z Archiwum Radziwiłłowskiego przechowywanego w AGAD opisuje 32 dwory i włości należące do Jerzego Mikołajewicza Radziwiłła, kasztelana wileńskiego, późniejszego hetmana.

Recenzje prezentowane w niniejszym tomie dotyczą w przewadze książek litewskojęzycznych. Przewidziano również dział nekrologów.

W skład komitetu redakcyjnego wchodzi badacz polski Cz. Kudziński, G. Labuda, J. Ochmański i Zb. Wojtkowiak oraz jeden przedstawiciel spoza tego środowiska J. Bardach. Przy opracowaniu kolejnych numerów zabraknie H. Lowmiańskiego.

Planuje się oddzielną, równoległą do niniejszego tytułu serię „Monografii” przeznaczoną dla druku obszerniejszych rozpraw lituanistycznych.

R.K.

Księga Komturstwa Gdańskiego, wyd. K. Ciesielska, I. Janosz-Biskupowa, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Fontes 70, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1983, s. XLVI, 344.

Warto odnotować nowe wydawnictwo źródłowe w serii zasłużonych „Fontes” toruńskich przynoszące wyjątkowo wiele informacji o gospodarce, społeczeństwie, wojskowości i kancelarii Prus krzyżackich w XIV—XV w. Tzw. Księga Komturstwa Gdańskiego stanowi efekt działania kancelarii krzyżackiej (niestety bardzo słabo poznanej). Zapewne w końcu XIV w. komturstwa pruskie podjęły akcję zbierania i porządkowania stanu posiadania, przywilejów, uprawnień miast i posiadłości ziemskich. Sporządzono wówczas kopiarusz przywilejów w dwóch egzemplarzach: jeden powstał w komturstwie, drugi, zapewne w celu potrzeb kontrolnych, przewieziony został do kancelarii wielkiego mistrza. Nie wiemy skąd brano tekst oryginalnych dokumentów wystawionych przed półwiekiem. Być może — jak za K. Kasiskiem chcą wydawcy — ściągnięto je do posiadaczy. Być może, że ci ostatni byli zainteresowani w przekazaniu treści różnych przywilejów do wiadomości władzy. Może też jakieś rejestry pism wychodzących istniały wcześniej. Krzyżacy znali przecież najbardziej rozwinięte formy kancelaryjne stosowane w Europie, z praktyką kurii rzymskiej na czele.

Do kopiarusza bardzo szybko zaczęto wpisywać na bieżąco nowe dokumenty dotyczące miejscowości leżących w komturstwie, a także rachunki, zapisy, wykazy dotyczące świadczeń finansowych. W tych księgach gospodarczych znalazły się też powinności wojskowe. Omawiana księga została sporządzona na przełomie XIV i XV w. (wg wydawców między rokiem 1399 i 1401) i prowadzona była na bieżąco do 1433 r. W efekcie znalazły się w niej różne wpisy, które zostały w wydawnictwie podzielone na 5 grup: przywileje, stanowiące większość wpisów i się-